

УДК 342.75

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2024.22>

*Д. М. Степанов*  
аспірант

*Академії праці, соціальних відносин і туризму*  
[orcid.org/0009-0004-3334-1140](https://orcid.org/0009-0004-3334-1140)

## ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН І ХІМІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

В статті сформовано поняття та розкрито зміст публічного адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні. Сформовано, що публічне адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні – це система адміністративної діяльності адміністративних органів (Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів та Міністерство економіки України) на основі реалізації норм адміністративного права, в процесі надання суб'єктам господарювання адміністративних послуг, здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності. В останньому випадку зокрема шляхом використання різноманітних інструментів публічного адміністрування, а саме реєстрації, видачу ліцензій та здійснення контролю та стимулювання розвитку галузі. Розкрито, що хімічна промисловість в Україні є важливим сектором економіки України, включаючи хімічний, нафтохімічний та фармацевтичний підсектори. Збалансовані суспільні відносини у цій галузі визначаються взаємодією між публічними (державними) структурами, бізнесом і споживачами. Правове регулювання виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні базується на вагомій системі джерел адміністративного права, які встановлює засади, заходи та адміністративні процедури публічного адміністрування в аналізованій сфері та принципи охорони здоров'я та довкілля. Виявлено, що Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України є основним адміністративним органом, відповідальним за публічне адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні. Доведено, що публічне адміністрування адміністративними органами, які здійснюють регулювання виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні здійснюється в трьох класичних формах, шляхом надання адміністративних послуг здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності.

*Ключові слова:* адміністративна діяльність, адміністративні органи, адміністративні послуги, виконавча діяльність, інструментів публічного адміністрування, ліцензування, нафтохімічна промисловість, норми адміністративного права, охорони здоров'я та довкілля, реєстрації, розпорядча діяльність, суб'єкт господарювання, суспільні відносини, фармацевтична промисловість,

### *Stepanov D. M. CONCEPT AND CONTENT OF PUBLIC ADMINISTRATION MANUFACTURING OF CHEMICAL SUBSTANCES AND CHEMICAL PRODUCTS IN UKRAINE*

The article defines the concept and reveals the content of the public administration of the production of chemical substances and chemical products in Ukraine. It was established that the public administration of the production of chemical substances and chemical products in Ukraine is a system of administrative activities of administrative bodies (the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources and the Ministry of Economy of Ukraine) based on the implementation of the norms of administrative law, in the process of providing administrative services to business entities, implementing administrative and executive activities. In the latter case using various tools of public administration, namely, registration, licensing and control and stimulation of the development of the industry. It was revealed that the chemical industry in Ukraine is an important sector of the Ukrainian economy, including the chemical, petrochemical and pharmaceutical subsectors. Balanced social relations in this field are determined by the interaction between public (state) structures, business, and consumers. The legal regulation of the production of chemical substances and chemical products in Ukraine is based on a strong system of sources of administrative law, which establishes the principles, measures, and administrative procedures of public administration in the analyzed sphere and the principles of health and environmental protection. It was revealed that the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine is the main administrative body responsible for the public administration of the production of chemical substances and chemical products in Ukraine. It has been proven that public administration by administrative bodies that regulate the production of chemical substances and chemical products in Ukraine is carried out in three classic forms, by providing administrative services and performing administrative and executive activities.

*Key words:* administrative activity, administrative activity, administrative bodies, administrative service, entity, executive activity, health and environmental protection, licensing, norms of administrative law, petrochemical industry, pharmaceutical industry, public relations, registration, tools of public administration.

**Вступ.** Сучасне людство живе в умовах технологічного прогресу. Він як будь-яке системне явище має як позитивні так і негативні значення. Найбільш рельєфно це прослідковується у сфері виробництва хімічних речовин та хімічної продукції. Є незаперечним що без них сучасне суспільство існувати не може. Одночасно хімічне виробництво є потенційно екологічно шкідливим та вибухо та пожаро небезпечним. Відповідно

у цій сфері з погляду публічного адміністрування має забезпечуватися певний баланс. З одного боку щоб хімічна промисловість та хімічні речовини не наносили шкоди людям та оточуючому природньому середовищу, з іншої адміністративні органи мають не заважати щоб розвивалася економіка України.

Хімічна промисловість є одним з ключових секторів економіки України. Багатогалузєва хімічна

промисловість України охоплює хімічний, нафтохімічний та фармацевтичний підсектори, в яких працюють понад 1600 підприємств та структурних підрозділів [1].

Звертаючись до макроекономічної позиції хімічної промисловості в економіці України необхідно відзначити, що частка продукції хімічної промисловості у ВВП у 2020 році становила 3,1%. Водночас хімічна галузь продовжує відігравати значиму роль у міжгалузевому споживанні промислової продукції. Основними сферами міжгалузевого споживання хімічної продукції в 2020 році були, окрім власного технологічного споживання (28%), виробництво пластмасових та гумових виробів (13%), сільське господарство (11%), будівництво (7%), металургія (5%), транспорт та зв'язок (4%), побутове споживання (6%), охорона здоров'я (4%) та ін. Зокрема, структурна частка витрат підприємств сільського господарства на закупівлю мінеральних добрив становила в аналізований період близько 15%. За показником річного валового обороту в хімічній промисловості Україна наразі продовжує займати досить низьке місце, цей рівень (4,6 млрд. дол. США) близький до Болгарії, Румунії, Індонезії, В'єтнаму (2-5 млрд. дол. США). У переважній більшості промислово розвинутих країн річний оборот хімічної промисловості перевищує 8-10 млрд. дол. США, середній показник перебуває в діапазоні від 50 до 100 млрд. США. У абсолютній більшості промислово розвинутих країн середній діапазон частки хімічної промисловості у промисловому виробництві становить від 8-9 до 18-20%. Мінімальний рівень даного показника у переважній більшості країн світу практично не є нижчим від 5% [2].

Отже, одним з провідних викликів які стоять перед адміністративними органами в Україні є належне та виважене адміністративно-правове регулювання виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні. Саме цій проблематиці буде присвячений наша наукова робота.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема адміністративно-правове регулювання виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні є малодослідженою проте до суміжних питань з нашої проблематикою зверталися вчені М. Галянтич щодо адміністративно-правового питання захисту промислової власності в Україні [3], О. Андреева, стосовно адміністративно-правового регулювання літакобудівної промисловості в Україні [4], О. Хижнякова – системи інструментів екологічної політики у сфері поводження з хімічними засобами захисту рослин [5], Т. Таірова, стосовно комплексного підходу до оцінювання результативності на підприємствах хімічного комплексу [6] та ін.

Проте, безпосередньо зазначені вчені аналізованою нами проблематику не займалися, а засте-

режно свої зусилля на більш загальних спеціальних чи суміжних викликах. Все вище викладене обґрунтовує актуальність статті.

**Мета статті** полягає в тому, щоб на основі теорія адміністративного права діючого законодавства та статистичних матеріалів сформулювати поняття та зміст публічного адміністрування виробництво хімічних речовин і хімічної продукції в Україні.

**Виклад основних положень.** Згідно з класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД-2010), розділ визначається сфера «Виробництва хімічних речовин і хімічної продукції», яка охоплює обробку органічної та неорганічної сировини за допомогою хімічних процесів для виробництва продукції. У цьому розділі відрізняють виробництво основної хімічної продукції, що включає в себе групу, а також виробництво напівфабрикатів (проміжної продукції) та кінцевої продукції шляхом перероблення основної хімічної продукції, які належать до інших класів цього розділу. Сюди входить виробництво основної хімічної продукції, такої як добрива і азотні сполуки, пластмаси і синтетичний каучук у первинних формах, виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції, фарб, лаків, друкарських фарб та мастик, мила, мийних засобів, засобів для чищення та полірування, парфумів і косметичних засобів, а також виробництво іншої хімічної продукції, включаючи штучні і синтетичні волокна [7].

Теорія адміністративного права доводить, що публічне адміністрування, як форма вияву публічної влади, полягає у діяльності адміністративних органів. Ця діяльність виражає реалізацію завдань виконавчої влади, спрямована на задоволення публічного інтересу і відрізняється від законодавчої, судової та політичної діяльності. Згідно з її змістом, види публічного адміністрування включають у себе: Надання адміністративних послуг полягає в тому, що адміністративні органи повинні повністю забезпечувати права, свободи і законні інтереси фізичних осіб, а також права і законні інтереси юридичних осіб. Адміністративна послуга представляє собою результат виконання владних повноважень суб'єктом, який надає адміністративні послуги на основі заяви фізичної або юридичної особи і спрямована на отримання, зміну або припинення прав і/або виконання обов'язків такої особи відповідно до закону [8]. Наприклад, Міндовкілля надає таку адміністративну послугу, як видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [9].

Розпорядка діяльність, це коли адміністративні органи, керуючись законами, видають підзаконні нормативно-правові акти для реалізації влади до моменту їх застосування. Підзаконні

нормативно-правові акти є актами, ухваленими (виданими) суб'єктом правотворчої діяльності на основі та виконання Конституції України, законів, чинних міжнародних договорів України з метою їх реалізації. Вони повинні відповідати Конституції України, законам, чинним міжнародним договорам України, а також підзаконним нормативно-правовим актам вищої юридичної сили і між собою узгоджуватися [10]. Наприклад, Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 4 березня 1996 р. № 295, якою затвердив «Порядок проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні» [11].

Виконавча діяльність адміністративних органів безпосередньо спрямована на здійснення правозастосування шляхом підготовки та ухвалення адміністративних актів на основі юридичних фактів і конкретних норм адміністративного права, виконання фактичних дій та застосування інших інструментів публічного адміністрування [12]. Головним адміністративним органом який здійснює виконавчу діяльність в аналізованій нами сфері є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. Воно має широкі адміністративні повноваження у сфері регулювання хімічних речовин, пестицидів та агрохімікатів. Основні напрямки його діяльності включають формування державної політики з охорони навколишнього природного середовища, геологічного вивчення та раціонального використання надр, управління відходами, зокрема радіоактивними, та поводження з пестицидами та агрохімікатами. Здійснення державного нагляду за додержанням законодавства щодо охорони природних ресурсів, використання та охорону земель, екологічну безпеку, оцінку впливу на довкілля та інші аспекти. Нормативно-правове регулювання, розроблення та видача нормативно-правових актів у сфері екологічної безпеки, поводження з радіоактивними відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами. Державна реєстрація та еколого-експертна оцінка пестицидів та агрохімікатів, уповноваження на проведення державних випробувань, визначення переліку дозволених для використання засобів. Видача ліцензій на провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, управління небезпечними відходами, контроль за їх дотриманням. Розроблення методик оцінки екологічного та хімічного стану поверхневих та підземних вод, визначення переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану водних об'єктів [13].

Отже, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України відіграє головну роль у публічному адмініструванні виробництва хіміч-

них речовин і хімічної продукції в Україні. Його діяльність охоплює широкий спектр завдань, включаючи формування державної політики з охорони природи, управління відходами, контроль за дотриманням екологічних стандартів та норм, нормативно-правове регулювання у сфері екології та поводження з хімічними речовинами. Міндовкілля також відповідає за реєстрацію та оцінку пестицидів та агрохімікатів, видачу ліцензій та контроль за їх використанням, а також розроблення методик оцінки стану водних ресурсів.

Також вагомим суб'єктом який здійснює публічне адміністрування вище зазначених напрямків публічного адміністрування є Міністерства економіки України. Воно має широкі компетенції у сфері публічного адміністрування хімічною промисловістю. Ці компетенції охоплюють регулювання, контроль, розвиток і координацію діяльності в цій галузі. Основні аспекти компетенції Міністерства економіки включають: встановлює правові норми, стандарти, які регулюють діяльність у хімічній промисловості. Це включає в себе встановлення вимог щодо безпеки, якості продукції, охорони навколишнього середовища та інші аспекти. Мінекономіки також здійснює контроль за дотриманням цих норм і стандартів у хімічній промисловості. Розробляє та реалізує заходи для стимулювання розвитку хімічної промисловості. Це може включати надання фінансової підтримки, інвестиційні стимули, розробку програм підтримки інновацій та технологічного розвитку, а також сприяння вивозу хімічної продукції на зовнішні ринки. Взаємодіє з іншими органами влади, науковими установами, підприємствами та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення координації дій у сфері хімічної промисловості. Це може включати спільне планування стратегій розвитку, обмін інформацією та досвідом, а також спільні проекти та ініціативи. Бере участь у формуванні та виконанні державної політики в галузі хімічної промисловості, в тому числі у розробленні стратегій розвитку, програм реформ, а також у прийнятті рішень щодо фінансування та інших аспектів регулювання цієї галузі [14]. Наприклад, Мінекономіки в ході розпорядчої діяльності оприлюднило на своєму офіційному веб-сайті проект постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту щодо класифікації небезпеки, попереджувального маркування та пакування хімічної продукції» та «Про затвердження Технічного регламенту щодо безпечності хімічної продукції». Ці регламенти спрямовані на імплементацію Гармонізованої системи ООН щодо класифікації та маркування хімічної продукції і гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами [15].

Отже, Міністерство економіки України є адміністративним органом, що здійснює публічне адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні. Воно має пені адміністративні компетенції, що охоплюють регулювання, контроль, розвиток і координацію діяльності в цій галузі. Мінекономіки встановлює правові норми, забезпечує їх дотримання, розробляє заходи для стимулювання розвитку хімічної промисловості та взаємодіє з іншими органами для забезпечення ефективності в цьому напрямку.

Публічне адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні має свою законодавчу базу, яка регулює виробництво хімічних речовин і продукції. Так, хоча Конституція України не надає конкретних вказівок щодо виробництва хімічних речовин і продукції, вона створює основу для регулювання цих процесів на рівні законодавства, зокрема через прийняття відповідних законів та нормативно-правових актів. Тим самим побічно регулює ці питання, зокрема стаття 50, визначає цінності охорони здоров'я, екології та природних ресурсів, стаття 51 в контексті права на життя, означає, що виробництво хімічних речовин не повинно ставити під загрозу життя громадян, стаття 56 практично прямо підкреслює право на охорону навколишнього природного середовища, вона гарантує право кожного на охорону навколишнього природного середовища, включаючи безпечне виробництво та використання хімічних речовин [16]. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлює загальні принципи та правила, які стосуються виробництва хімічних речовин, їх використання та утилізації з метою запобігання забрудненню навколишнього середовища [17].

Практично профільний для нашого дослідження є Закон України від 1 грудня 2022 року № 2804-IX «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» встановлює правила та вимоги щодо безпечного виробництва, зберігання, транспортування та використання хімічних речовин та продукції з метою захисту здоров'я людей та навколишнього середовища від негативного впливу хімічних речовин [18]. Закон України «Про рекламу», встановлює обмеження щодо реклами хімічних продуктів та речовин, зокрема, у разі якщо їх використання може бути небезпечним для здоров'я або навколишнього середовища [19].

Усі ці законодавчі акти встановлюють засади та інструментарій (заходи) публічного адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні. Які уточнюються та деталізуються підзаконними нормативно-правовими актами. Крім того, до аналізованого нами законодавства також включаються різні нормативно-технічні документи, стандарти, технічні умо-

ви та інструкції щодо виробництва, зберігання та використання конкретних хімічних речовин і продукції. Загалом, ці законодавчі акти створюють базу для безпечного та екологічно прийнятного виробництва, зберігання та використання хімічних речовин і продукції в Україні. Вони спрямовані на захист здоров'я населення та довкілля від негативного впливу хімічних речовин.

**Висновки:** вище зазначене дає можливість сформулювати узагальнення стосовно формування поняття та розкриття змісту публічного адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні:

- матеріальною основою нашого аналізу є галузь української економічної діяльності щодо виробництва хімічних речовин і хімічної продукції, яка охоплює обробку органічної та неорганічної сировини за допомогою хімічних процесів для виробництва продукції. Сюди входить виробництво основної хімічної продукції, напівфабрикатів та кінцевої продукції шляхом перероблення основної хімічної продукції, а також інші види хімічної продукції, такі як добрива, пластмаси, пестициди, фарби, мило, парфуми і косметика, волокна тощо;

- хімічна промисловість в Україні є важливим сектором економіки України, включаючи хімічний, нафтохімічний та фармацевтичний підсектори. Збалансовані суспільні відносини у цій галузі визначаються взаємодією між публічними (державними) структурами, бізнесом і споживачами;

- правове регулювання виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні базується на ряді джерел адміністративного права. Конституція України встановлює загальні принципи охорони здоров'я та довкілля, публічне адміністрування цих процесів регулюється законами, такими як «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» та ін. Ці акти встановлюють правила безпечного виробництва, транспортування та використання хімічних речовин, а також обмеження щодо реклами продуктів, які можуть бути небезпечними для здоров'я або навколишнього середовища. Підзаконні нормативно-правові та нормативно-технічні акти (стандарти) доповнюють цю законодавчу систему, надаючи детальніші вимоги для виробництва та використання хімічних речовин і продукції;

- Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України є основним адміністративним органом, відповідальним за публічне адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні. Воно відіграє ключову роль у формуванні державної політики щодо охорони природи, управлінні відходами, контролі за дотриманням екологічних стандартів та норм, а також реєстрації та оцінці пестицидів та агрохімікатів. Міністерство економіки України також

відіграє важливу роль у публічному адмініструванні цієї сфери. Воно встановлює правові норми, контролює їх дотримання, розробляє заходи для стимулювання розвитку хімічної промисловості та взаємодіє з іншими органами з метою забезпечення ефективності в цьому напрямку;

– публічне адміністрування адміністративними органами, які здійснюють регулювання виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні здійснюється в трьох класичних формах, шляхом надання адміністративних послуг здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності.

Отже, публічне адміністрування виробництва хімічних речовин і хімічної продукції в Україні – це система адміністративної діяльності Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів та Міністерства економіки України на основі реалізації норм адміністративного права, в процесі надання суб'єктам господарювання адміністративних послуг, здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності. В останньому випадку зокрема шляхом використання різноманітних інструментів публічного адміністрування, а саме реєстрації, видачу ліцензій та здійснення контролю та стимулювання розвитку галузі.

### Література

1. Хімічна промисловість. UKRAINEINVEST. 2020. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/industries/chemicals/>
2. Хімічна промисловість та хімічний ринок України у 2020 році: факти, оцінка стану, тенденції, прогноз. Аналітична записка. Черкаси: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Державне підприємство «Черкаський державний науково-дослідний інститут техніко-економічної інформації в хімічній промисловості» (ДП «Черкаський НДІТЕХІМ»), 2021. URL: [http://nditekhim.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/Analiz-himkompleksu-Ukrayiny-2020pidsumky\\_zakl.pdf](http://nditekhim.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/Analiz-himkompleksu-Ukrayiny-2020pidsumky_zakl.pdf)
3. Галянич М. Адміністративно-правові питання захисту промислової власності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 1999. 180 арк.
4. Андреева О. Адміністративно-правове регулювання літакобудівної промисловості в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 18 с.
5. Хижнякова О. Системи інструментів екологічної політики у сфері поводження з хімічними засобами захисту рослин. Актуал. проблеми економіки. 2011. № 4. С. 187-194.
6. Таїрова Т. Комплексний підхід до оцінювання результативності СУОП на підприємствах хімічного комплексу. Проблеми охорони праці в Україні: зб. наук. пр. 2018. Вип. 34. С. 150-162.
7. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010). UKRSTAT. 2023. URL: [https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10\\_i.html](https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html)
8. Про адміністративну послугу. Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
9. Ліцензія на виробництво особливо небезпечних хімічних речовин. Портал Дія. 2023. URL: <https://guide.diaa.gov.ua/view/vydacha-litsenzii-na-provadhennia-hospodarskoi-diialnosti-z-vyrobnytstva-osoblyvo-nebezpechnykh-khimichnykh-ruchovyn-perelik-ia-45e8421d-db98-4563-895f-7ed9b4a188b8>
10. Про правотворчу діяльність. Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
11. Порядок проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 1996 р. № 295. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-96-%D0%BF#Text>
12. Галуцько В., Діхтєвський П., Гулак О., Коваленко Л., Кузьменко О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник: у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / за заг. ред. В. Галуцько, В. Феліка. Київ, 2024. 820 с.
13. Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року, № 614. Верховна Рада України 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>
14. Положення про Міністерство економіки України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2017р. № 777. Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/80532731>
15. Повідомлення про оприлюднення проекту постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження технічного регламенту щодо класифікації небезпеки, попереджувального маркування та пакування хімічної продукції” та проекту постанови кабінету міністрів України “Про затвердження технічного регламенту щодо безпечності хімічної продукції. Міністерство Економіки України. 2020. URL: [https://www.me.gov.ua/documents/detail? ....tsii](https://www.me.gov.ua/documents/detail?....tsii)
16. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141
17. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41, ст. 546. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
18. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією. Закон України від 1 грудня 2022 року № 2804-IX. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text>
19. Про рекламу. Закон України від 3 липня 1996 року № 270. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>